



## Hoogbegaafd én een uitkering, hoe kan dat?

**Dit artikel is geschreven voor mensen die werken in de re-integratie én voor hoogbegaafden die zelf te maken hebben met re-integratie**

**25 augustus 2015**

*Noks Nauta, Instituut Hoogbegaafdheid Volwassenen*

*Karel Steijger, Humanlifecoaching*

Veel mensen denken dat hoogbegaafden zoveel capaciteiten hebben, dat ze bijna als vanzelf goed kunnen leren, goede prestaties behalen en succes hebben. Tegelijk denken veel mensen ook dat hoogbegaafde kinderen het op school moeilijk kunnen hebben en dat er daarvoor bijvoorbeeld zogenaamde plusklassen moeten zijn. Het is allemaal waar alleen weten we niet in welke mate. Er is nog vrij weinig goed onderzoek gedaan naar hoogbegaafden en dat geldt zeker voor volwassen hoogbegaafden.

Hoogbegaafd én in een uitkering, hoe kan dat? Dat is een vraag waar nu nog geen helder antwoord op te geven is omdat onderzoek ernaar ontbreekt. In de loop van 2014 is wel onderzoek gestart naar de kenmerken van een groep hoogbegaafden die in een uitkeringssituatie zitten. Resultaten komen hopelijk binnen enkele maanden beschikbaar.

In dit artikel geven we hierop vooruitlopend alvast informatie over hoogbegaafdheid bij volwassenen en vertellen over de implicaties van hoogbegaafdheid met betrekking tot het werk, zoals we die in de praktijk tegenkomen. We laten ook enkele voorbeelden zien van hoogbegaafden die in een uitkeringssituatie zijn gekomen.

Met de informatie in dit artikel kunnen hoogbegaafde mensen in een uitkering wellicht zichzelf herkennen. En consultants die werkzaam zijn in re-integratie kunnen met deze informatie sneller eventuele hoogbegaafdheid bij cliënten vermoeden en een beter daarbij passende en dus effectievere begeleiding voorstellen.

### Wat is hoogbegaafdheid?

Er zijn honderden definities en omschrijvingen van hoogbegaafdheid. In alle komt het hebben van een zeer hoge algemene intelligentie voor. De meeste geven ook aan dat hoogbegaafdheid meer is dan een hoge intelligentie alleen. Bij het *Instituut Hoogbegaafdheid Volwassenen* (IHBV) hanteren we de omschrijving die in 2008 via een Delphi studie (een methode om tot consensus te komen) door een panel van twintig Nederlandse deskundigen is opgesteld (Kooijman – van Thiel, 2008):

*Een snelle en slimme denker, die complexe zaken aankan. Autonoom, nieuwsgierig en gedreven van aard. Een sensitief en emotioneel mens, intens levend. Hij of zij scheidt plezier in creëren.*

In het kader van dit artikel voert het te ver om dieper in te gaan op de 'diagnostiek' van hoogbegaafdheid.

## Hoogbegaafden en werk

Er zijn verschillende factoren die maken dat niet alle hoogbegaafden goede (werk)prestaties laten zien en/of gelukkig zijn. Die factoren kunnen in de persoon liggen, bijvoorbeeld door persoonlijkheidsfactoren of psychische ziekten. Men kan problemen hebben gekregen in het onderwijs en geen passende opleiding hebben genoten of die niet hebben afgerond. Het kan zijn ook zijn dat mensen op een niet bij hen passende werkplek zitten.

Hoogbegaafde gedijen het beste in een werkomgeving waarin zij hun talenten, creativiteit en bevoegdheid optimaal kunnen inzetten én niet teveel last hebben van hun overgevoeligheden. Daartoe is het belangrijk dat hoogbegaafden hun eigen kwaliteiten én valkuilen kennen. In onderstaande tabel staan kenmerken van hoogbegaafden uit het Delphimodel van Hoogbegaafdheid (Kooijman – van Thiel, 2008). Bij ieder kenmerk staat hoe deze in het werk een kwaliteit of een valkuil kan worden. (zie ook Nauta & Corten, 2002; Nauta & Ronner, 2007; Nauta & Ronner, 2008).

### Ben jij hoogbegaafd?

Hoe kun je nu hoogbegaafdheid bij jezelf vermoeden? Helaas komt het nog steeds voor dat hoogbegaafdheid pas wordt vermoed als het niet goed met iemand gaat. Het is dan een hele kunst om de hoogbegaafdheid te ontdekken.

In de tabel hieronder staan de kenmerken van hoogbegaafdheid met daarnaast de kwaliteiten voor, en de valkuilen in het werk.

<b>Wat is hoogbegaafdheid? *</b>	<b>Kwaliteiten voor werk</b>	<b>Valkuilen in werk</b>
Een zeer hoog IQ (denken)	Snel overzicht, snel expert	Te snel oordelen, slaat stappen over
Autonoom (zijn)	Zelfstandig	Te eigenwijs, conflicten
Rijk geschakeerd gevoelsleven (voelen)	Genuanceerd	Te emotioneel
Hoog sensitief (waarnemen)	Neemt veel waar	Te gevoelig voor prikkels
Gedreven en nieuwsgierig (willen)	Gedreven en nieuwsgierig, brede belangstelling, veel en diverse activiteiten	Niet te stoppen
Scheppingsgericht (doen)	Produceert	Doet teveel onnodige dingen
Creatief (samenspel)	Creatief, innovatief	Ongeleid projectiel
Intens (samenspel)	Diep betrokken	Overschrijdt eigen grenzen
Snel (samenspel)	Maakt tempo, maakt zich nieuwe gebieden snel eigen	Verliest contact met anderen
Complex (samenspel)	Overziet het geheel	Verzandt in details

\* Bron: Kooijman-van Thiel, 2008

Het is duidelijk dat hoogbegaafden die niet op hun kwaliteiten worden ingezet, op basis van de valkuilen last kunnen krijgen van bijvoorbeeld burn-out, communicatieproblemen en conflicten. Ook komt bore-out (verveling die veel te lang is doorgegaan en leidt tot o.a. apathie) voor, dat deels vergelijkbare symptomen geeft als burn-out.

Wanneer men zelf geen weet heeft van de hoogbegaafdheid en er bij verzuim en re-integratie geen rekening mee wordt gehouden, kan het zijn dat de gebruikelijke aanpak niet effectief is.

Hier enkele voorbeelden van hoogbegaafde mensen die in een uitkeringssituatie in de gemeente Delft hebben gezeten. Toevallig zijn beide voorbeelden van een man, hoogbegaafdheid komt echter bij mannen en vrouwen even vaak voor.

#### Casus 1

K., een man van destijds rond de 40 jaar, heeft sinds enige tijd een WWB uitkering. De consulent die hem begeleidde wilde hem voorstellen bij een werkplaats voor zeer eenvoudig assemblagewerk. K. wist zelf al enige tijd dat hij heel slim is. Hij weigerde het aanbod voor dat werk omdat hij meende dat hij dat werk niet zou kunnen verdragen. De consulent heeft hem toen een maand voor 100% gekort op zijn uitkering. De gemeente vroeg daarna een bewijs van zijn hoge IQ. De test werd betaald door de gemeente en hij bleek inderdaad zeer hoog te scoren. De consulent wist niet wat zij hiermee aan moest, maar legde wel minder druk op hem. Inmiddels heeft hij een master behaald en werkt nu drie dagen per week als taxichauffeur en deels als zelfstandige.

#### Casus 2

A., een man van destijds 36 jaar heeft een WWB uitkering. Hij weet al langer dat hij hoogbegaafd is en meldt dat aan de consulent. Die weet niet wat zij ermee kan doen. A. zoekt zelf gespecialiseerde hulp. Het duurt een aantal jaren voordat hij zijn hoogbegaafdheid erkent en er op een positieve manier mee omgaat. Inmiddels is hij bijna afgestudeerd aan de TU Delft en heeft thans een passende baan.

Onze ervaring is dat hoogbegaafden van nature al zeer bevlogen mensen zijn. Als je als consulent weet van de hoogbegaafdheid en die op een constructieve manier aanspreekt, kunnen deze cliënten veel bereiken, zonder dat je als consulent hoeft te pushen. Een valkuil kan zijn dat de hoogbegaafde in een uitkering in een moeilijke fase zit en kenmerken van somberheid/ depressie kan hebben, waardoor de bevlogenheid niet meer zichtbaar is.

#### Tips voor (mogelijk) hoogbegaafde cliënten

- Veel hoogbegaafden vragen zich in eerste instantie af: 'Wat is er toch met me aan de hand?' of 'Waarom lukt het allemaal niet, terwijl ik weet dat ik het wel kan en ik mijn best doe?' Neem die signalen serieus.
- Herken je jezelf in de kenmerken van hoogbegaafdheid, zoals bijvoorbeeld in bovenstaande tabel en in het Delphimodel Hoogbegaafdheid, ga daar dan eerst mee aan de slag om jezelf beter te leren kennen.
- Als je je afvraagt of datgene waar je in het dagelijks leven tegenaan loopt te maken heeft met hoogbegaafdheid, ga dan bijvoorbeeld artikelen en boeken over hoogbegaafdheid lezen. Je vindt veel informatie op de website van het IHBV, [www.ihbv.nl](http://www.ihbv.nl).
- Zoek gelijkgestemden! Veel hoogbegaafde mensen vinden het prettig bijeenkomsten te bezoeken waar je (andere) hoogbegaafden kunt ontmoeten. Ook als je je IQ niet weet, ben je welkom bij de HB-Café's. Kijk ook eens op [www.HB-forum.nl](http://www.HB-forum.nl).
- Je hoeft geen IQ-test af te leggen om je hiermee bezig te gaan houden. Haal uit de informatie waar jij baat bij hebt.
- Of je over je eventuele hoogbegaafdheid gaat praten met je begeleider/ consulent, dat bepaal je zelf. Het woord 'hoogbegaafd' kan weerstand oproepen. We denken dat je het beste kunt beginnen te praten over jouw concrete kenmerken en over jouw behoeften. Dit artikel kan natuurlijk wel helpen om het bespreekbaar te maken.

### Tips voor re-integratie consulenten

- Wanneer je op basis van de tabel of om andere redenen vermoedt dat hoogbegaafdheid bij een cliënt een rol speelt bij het ontstaan of bij het voortduren van de uitkeringssituatie, geef dan (voorzichtig) aan, dat je dat zou willen verkennen en waarom je daar aan denkt.
- Wanneer iemand hier nooit aan heeft gedacht en er wel iets meer van wil weten, adviseer dan om erover te gaan lezen. Zie bijvoorbeeld het Delphimodel van Hoogbegaafdheid, gebruik het materiaal van de website van het IHBV.
- Als een cliënt zelf praat over (mogelijke) hoogbegaafdheid, neem dat dan serieus. Wees bereid om het traject aan te passen. Er zijn coaches, gespecialiseerd in hoogbegaafden. Er loopt een pilot bij het re-integratiebedrijf id-Plein.
- Voor sommige mensen is het weten van hun (mogelijke) hoogbegaafd zijn al voldoende om er effectiever mee om te gaan. Voor anderen kan professionele hulp nodig zijn. Zoek dan naar een hulpverlener die ervaring heeft met hoogbegaafden.
- Adviseer om in contact te treden met andere (mogelijk) hoogbegaafden, door bijvoorbeeld het bijwonen van bijeenkomsten voor deze doelgroep of te participeren in online fora.
- Bespreek de specifieke kenmerken en valkuilen van hoogbegaafdheid (zie de tabel hierboven). Ga samen met de cliënt na wat te doen om hiermee effectiever om te gaan.
- Overweeg het samenstellen van een groep cliënten die (mogelijk) hoogbegaafd zijn. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een voorlichtingsbijeenkomst.

### Verdere informatie

Op de website van het IHBV ([www.ihbv.nl](http://www.ihbv.nl)) tref je informatie aan over hoogbegaafdheid bij volwassenen in de vorm van bijvoorbeeld:

- Artikelen. Leaflets (korte informatie op basis van veel gestelde vragen).
- Een literatuurlijst met artikelen en boeken over hoogbegaafdheid bij volwassenen.
- Een hulpverlenerslijst.
- Ook organiseert het IHBV op zeven plaatsen in Nederland zogenaamde HB-café's waar thema's met betrekking tot hoogbegaafdheid bij volwassenen aan de orde zijn.

### Enkele referenties

Kooijman - van Thiel, M.B.G.M. (red). (2008). Hoogbegaafd. Dat zie je zó! Over zelfbeeld en imago van hoogbegaafden. Ede: OYA Productions.

Nauta N, & Corten F. (2002). Hoogbegaafden aan het werk. TBV 2002; 10(11): 332-335.  
[www.noksnauta.nl](http://www.noksnauta.nl), [www.werkenwaarde.nl](http://www.werkenwaarde.nl)

Nauta, N. & Ronner, S. (2007). Ongeleide projectielen op koers. Werken en leven met hoogbegaafdheid. Pearson. ISBN 978 90 265 17990

Nauta, N. & Ronner, S. (2008). Hoogbegaafdheid op het werk. Achtergronden en praktische aanbevelingen. TBV 16 (2008): 396-399. [www.noksnauta.nl](http://www.noksnauta.nl)

Contactgegevens: Noks Nauta, [noksnauta@ihbv.nl](mailto:noksnauta@ihbv.nl)